

„ბეოვულფი და „ვეფხისტყაოსანი“ – ტიპოლოგიური ანალიზი

წურწუშია კობა

სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, თბილისი

გიორგაძე ნინო

იაკობ გოგებაშვილის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, თელავი

DOI: <https://doi.org/10.52340/idw.2023.66>

აბსტრაქტი. როგორც ცნობილია, ლიტერატურათმცოდნეობა კვლევის სხვადასხვა მეთოდს იყენებს. მათ შორის უმნიშვნელოვანესია ისტორიულ-შედარებითი მეთოდი კომპარატივის- ტიკა, რომლის მიზანია სხვადასხვა ქვეყნის ლიტერატურული ტექსტების წარმოჩენა ზოგადსაკაცობრიო კულტურულ სივრცეში. მითოლოგიასა და ლიტერატურაში, ზღაპრებსა და ძველ წარმართულ პოეზიაში არსებობს ბევრი მარადიული სიუჟეტი, ეპიზოდები, პერსონაჟები, სახეები, რომლებიც მსგავსი და საერთო ნიშნებით ხასიათდებიან.

„ბეოვულფი“ და „ვეფხისტყაოსანი“ ბევრ საიდუმლოებას ინახავს. ორივე ტექსტის შრეებში ბოლომდე შეღწევა რთულია; ორივე ტექსტში არის ბევრი ენიგმურ-ტრანსცენდენტალური ნაკადი. ინდოეთი, არაბეთი და დანია დიდი კოსმიური და სულიერი ველაია. აქ ვითარდება ზღაპრული და იდუმალებით სავსე სცენები. ქაჯეთის ციხის აღება, დევებთან და ურჩხულებთან გამარჯვება, სიმბოლოურად ძველი, წარმართული სამყაროს კვდომას და ახალი ეპოქის დაბადებას გულისხმობს.

წინამდებარე სტატია ეძღვნება ორი ტექსტის - „ბეოვულფისა“ და „ვეფხისტყაოსნის“ შეპირისპირებით ანალიზს, ტიპოლოგიურ კვლევას. ტიპოლოგიური კვლევა გულისხმობს სიტყვათა და წინადადებათა ტიპოლოგიას, პერსონაჟთა ტიპოლოგიას, აზრისა და სიუჟეტის ტიპოლოგიას. ორივე ტექსტის ენა და კომპოზიცია ჩვენი ყურადღების ქვეშ მოექცა. ამდენად, ტიპოლოგიური კვლევა გულისხმობს ორი შესადარებელი ტექსტის სიღრმისეულ შესწავლას. ნაშრომში მოცემულია ცდა ამ ორი ტექსტის სიუჟეტური პარალელების გამოვლენისა. ასეთ ტექსტებს არ გააჩნიათ დრო და ეპოქა, ამ სახის ტექსტებს აერთიანებთ მარადიული თემები, მაღალი ღირებულებები და იდეები.

საკვანძო სიტყვები: „ბეოვულფი“; „ვეფხისტყაოსანი“; ანგლო-საქსური ეპოსი, უნივერსალური, კომპარატივისტიკა, ტიპოლოგიური ძიებანი.

ხშირად სხვადასხვა ქვეყნების ლიტერატურული ტექსტები, პოეზიის ნიმუშები, მითოსური და ფოლკლორული პერსონაჟები, ფაბულა თუ სიუჟეტები საერთო და მსგავსი ნიშნებით ხასიათდებიან. ასეთი ტექსტები და პერსონაჟები საოცარ ტიპოლოგიურ მსგავსებას, ანალოგიებს, რემინისცენციებს, ნათესაურ და სულიერ კავშირებს ამჟღავნებენ. ეს „მიმსგავსებები“ იძლევა პარალელების გავლების, შეპირისპირებითი ანალიზის, ინტერტექსტუალური კვლევების ჩატარების საშუალებას.

„ბეოვულფი“ და „ვეფხისტყაოსანი“ უნივერსალური ტექსტებია. უნივერსალური ლიტერატურის საკითხი საკმაოდ აქტუალურია კომპარატივისტიკაში. უნივერსალური ლიტერატურა გულისხმობს საერთო მსგავსებისა და ნიშნების მქონე ტექსტების კვლევა-ძიებას. კომპარატივისტიკის აზრით, ამ სახის ტექსტები მსოფლიო ლიტერატურის

კონტექსტში უნდა იქნეს შესწავლილ-გააზრებული და არა ვიწრო, ლოკალური თვალსაზრისით. ეს ბუნებრივიცაა! როდესაც ჩვენ ტიპოლოგიის პრინციპს მივმართავთ, შესადარებელი ლიტერატურის კომპოზიცია, სტრუქტურა, ისტორიული ფონი, ეპოქა, საფუძვლიანად შესწავლილი უნდა იქნეს. ხშირად შესადარებელი ლიტერატურული ტექსტები არ ემთხვევა ერთმანეთს თემატური და ჟანრობრივი თვალსაზრისით, მაგრამ ამ სახის ტექსტების გაერთიანება ხდება იდეათა რკალში. „ვეფხისტყაოსნისა“ და „ბეოვულფის“ ისტორიული ფონი არ ემთხვევა ერთმანეთს, ორივე ტექსტის არქიტექტონიკა რადიკალურად განსხვავდება ერთმანეთისაგან, მაგრამ ამ ტექსტებს კრავს იდეოლოგია, მაღალი ღირებულებები, ეთიკური საკითხები. არქეტიპები, ინტერტექსტუალობა. დიახ, ხშირად სხვადასხვა ქვეყნის ლიტერატურულ ტექსტებს აერთიანებთ იდეოლოგია, ეროვნული, სოციალური, ეთიკური და ზნეობრივი საკითხები, ზოგადასაკაცობრიო პლასტები. ამ ტექსტებისა და პერსონაჟების ინტეგრირება ხდება იდეათა სფეროში. სწორედ ესაა ერთიანი სივრცე, რომელიც აერთიანებთ შოთა რუსთაველის პოემასა და ანგლო-საქსურ ეპოსს. ცხადია, ასეთი მხატვრული ტექსტები უნივერსალურობის მაღალი ნიშნით ხასიათდებიან.

ადრიან მარინო (1921-2005) ესეისტი და კრიტიკოსი, ლიტერატურის თეორეტიკოსი წერდა: „კომპარატივიზმის მამოძრავებელი ძალა არის ტიპოლოგიური კვლევა“ (მარინო, 2010:115). დღეს, თანამედროვე ეტაპზე განსაკუთრებით აქტუალურია ტიპოლოგიური ძიებანი და კვლევები, პარალელები. თავისთავად, ტიპოლოგიური კვლევა გულისხმობს საკვლევი ტექსტების მრავალმხრივ ანალიზს, შეპირისპირებას და შესაბამისი დასკვნების გამოტანას. წარმოდგენილ პუბლიკაციაში პირველად არის განხილული ამ ორი ტექსტის შეპირისპირებითი ანალიზი. ზოგადად, ტიპოლოგიური კვლევების მიზანია დაადგინოს მსგავსება-სხვაობა ორ სხვადასხვა ტექსტს შორის. იმასაც დავძენთ, რომ ამ მხრივ კვლევები ხშირ შემთხვევაში ზოგადი ხასიათისაა. ამ სახის კვლევისას უმთავრესია სემანტიკური, ლექსიკური, ფრაზეოლოგიური, ინტონაციური კვლევები და რემინისცენციები.

ქართულ მწერლობაში ყოველთვის იგრძნობოდა „გადაძახილი“ ევროპულ და აღმოსავლურ კულტურასთან. „ვეფხისტყაოსნის“ ინტერტექსტუალობის საკითხი არაერთი ქართველი მეცნიერის კვლევის საგანი გამხდარა. აქვე შეუძლებელია არ ვახსენოთ ილია ჭავჭავაძის, მიხაკო წერეთლის, შალვა ნუცუბიძის, ვიქტორ ნოზაძის, ზურაბ კიკნაძის, ზვიად გამსახურდიას, მიხეილ ჩიქოვანის, ოთარ ჩხეიძისა და სხვათა შრომები (მიხაკო წერეთელმა საინტერესო პარალელები გაავლო „გილგამეშიანსა“ და „ვეფხისტყაოსანს“ შორის. იხ. გილგამეშიანი. მწერეთელის თარგმანი, კონსტანტინეპოლი, 1924 წელი. ასევე ოთარ ჩხეიძემ საინტერესო პარალელები გაავლო „ბეოვულფსა“ და ქართული ზეპირსიტყვიერების ერთი პოეტური შედევრს „იახსარს“ შორის იხ. წიგნი: რომანი და ისტორია. გამომცემლობა „საბჭოთა საქართველო“. თბ., 1965). ბოლოდროინდელი კვლევებიდან ყურადსაღებია ელგუჯა ხინთიბიძის მონოგრაფია „ვეფხისტყაოსანი შექსპირისა და მისი თანამედროვეების ინგლისურ დრამატურგიაში.“ მეცნიერის კვლევებით დასტურდება, რომ „ვეფხისტყაოსანს იცნობს და ლიტერატურულ წყაროდ იყენებს რენესანსის ეპოქის დასასრული ხანის ევროპის მაღალი ინტელიგენციის წრე, კერძოდ, XVI-XVII საუკუნეების დიდი ინგლისური დრამატურგია და მისი უდიდესი წარმომადგენელი უილიამ შექსპირი“ (ხინთიბიძე, 2016:3).

ელგუჯა ხინთიბიძის თვალსაზრისი უფრო ადრეული ხანით განსაზღვრავს რუსთაველის ადგილს ევროპულ ცივილიზაციაში, ვიდრე მანამდე არსებული კვლევებით დასტურდება.

„ბეოვულფი“ ადრექრისტიანული ხანის ეპიკური პოემაა. მასში იკითხება „დასაბამიერი მეხსიერება“ (მ.ელიადე). ეს საკრალური ტექსტია, სადაც წარმართული ღვთაებები და

ქრისტიანული ნარატივები ერთმანეთს კვეთს. ტექსტის ავტორი უცნობია. ტექსტი შუა საუკუნეების ძველსაქსონური ეპოსის ყველაზე ადრეულ ნიმუშად ითვლება. ნაწარმოები შეიცავს 3182 სტრიქონს და მოგვითხრობს მთავარი გმირის ბეოვულფის საგმირო საქმეების შესახებ. ტექსტში მოქმედება VI საუკუნეში - სკანდინავიაში ვითარდება, წარმართულ ხანაში, თუმცა მასში შესულია ქრისტიანული ნარატივები. როგორც მკვლევარები აღნიშნავენ, ეს ინტერპოლატორთა მიერაა შევსებული, მაგრამ ეს არ ცვლის ტექსტის ძირითად სურათს. ტექსტი შექმნილი უნდა იყოს VII-VIII საუკუნეებში, მაგრამ ჩვენამდე მოღწეულია X საუკუნის ხელნაწერით. იმასაც დავძენთ, რომ ტექსტში ზოგჯერ მშრალ ეპიზოდებს მოსდევს ღრმა ქვეტექსტები. ამჟამად ტექსტი ინახება ლონდონის ხელნაწერთა მუზეუმში. ინგლისელი მწერალი, ოქსფორდის უნივერსიტეტის პროფესორი, ანგლო-საქსური ენის მკვლევარი ჯ.რ.რ.ტოლკინი თავის ცნობილ ნაშრომში სამართლიანად აღნიშნავდა: „ბეოვულფი“ არის მთელი ცივილიზაციის სურათი...მნიშვნელოვანი ისტორიული დოკუმენტი“ (Tolkien, 1936:1). აქვე იმასაც დავძენთ, რომ ყოველი ეპიკური ნაწარმოები დაწერილია გარკვეული ეპოქის ფონზე და ამ ეპოქის ძირითად პრობლემებს გამოხატავს.

„ვეფხისტყაოსანი“ ღირებულებათა უშრეტო წყაროა, ეროვნული ძირებიდან ამოზრდილი. მასში გამოკვეთილია მარადიული თემები. მის შრეებში მთლიანად განფენილია შუასაუკუნეებისა და აღორძინების ხანის ცივილიზაცია. გაჯერებულია სოკრატეს, პლატონისა და არისტოტელეს კონცეფციებით; ამავე დროს, დასავლური და აღმოსავლური კულტურის სინთეზს წარმოადგენს. შოთა რუსთაველი ცხოვრობდა და მოღვაწეობდა საქართველოს ისტორიის „ოქროს ხანაში“. სამწუხაროდ, ამ გამორჩეულმა ეპოქამ ვერ უზრუნველყო უდიდესი შემოქმედის ბიოგრაფიული ცნობების შემონახვაც კი. რუსთაველი არ იხსენიება არც უმნიშვნელოვანეს ისტორიულ წყაროებში. მის შესახებ ცნობები XVI საუკუნემდე არ ფიქსირდება. მერე და მერე იკვეთება ინტერესი მწერლის შესახებ (ს. საბაშვილი, თეიმურაზ პირველი, არჩილი, ვახტანგ მეექვსე, ანტონ პირველი და ა.შ.). ქართული ლიტერატურის ისტორიაში თეიმურაზი პირველია, რომელიც რუსთაველს სახელით იხსენიებს, მანამდე ესეც უცნობი იყო.

ჩვენამდე მოღწეულია „ვეფხისტყაოსნის“ 162 ხელნაწერი და 32 ფრაგმენტი. მისი პირველი ბეჭდური გამოცემა და რუსთველოლოგიური კვლევების დასაბამი უკავშირდება ვახტანგ მეექვსეს. მის მიერ 1712 წელს გამოცემულმა პოემამ, რომელსაც თან ერთვოდა მეფე-პოეტის კომენტარები, საფუძველი ჩაუყარა რუსთველოლოგიურ მეცნიერებას. ვახტანგ მეექვსე იყო პირველი, რომელმაც პოემის სიუჟეტის ორიგინალობა აღიარა; ასევე, ყურადღება გაამახვილა რუსთაველის ქრისტიანულ მსოფლმხედველობაზე. მეფე-კომენტატორმა დროს გაუსწრო, რაც თანამედროვე რუსთველოლოგიური კვლევებითაც დასტურდება. „ვეფხისტყაოსნის“ საფუძვლიან გაცნობას მივყავართ დასკვნამდე, რომ მისი ავტორი ყოფილა ქართულ ბიბლიაზე აღზრდილი, ქართული სასულიერო მწერლობის მცოდნე. მართალია, ნაწარმოებში არ იხსენიება ქრისტე-მაცხოვარი, არც ღვთისმშობელი თუ ქრისტიანი წმინდანები, მაგრამ პოეტის მიერ მოხმობილი ქრისტიანული ცნებები („ერთ-არსება ერთი“, „უჟამო ჟამი“, „მზიანი ღამე“) აშკარად მეტყველებს მის ქრისტიანობაზე: „ერთ-არსება ერთი“ ხომ სამებას გულისხმობს, „უჟამო ჟამი“ და „მზიანი ღამე“ ქრისტეს ორბუნებოვნების გამომხატველია“ (მოსია, 2016:15).

„ვეფხისტყაოსნის“ თარგმნის ისტორიას საფუძველი 1802 წლიდან ეყრება. ბოლხოვიტინოვის მიერ რუსულად ნათარგმნი ერთი სტროფი იქცა ათვლის წერტილად. რუსულ ენაზე „ვეფხისტყაოსნის“ საუკეთესო თარგმანებადაა მიჩნეული: კ. ბალმონტის, ნ. ზაბოლოცკის, პ. პეტრენკოს, შ. ნუცუბიძის, გ. ცაგარელის თარგმანები; პოემა არაერთგზის

ითარგმნა ინგლისურ ენაზე (მარჯორი უორდროპი, რობერტ სტივენსონი, ვენერა ურუშაძე, ქეთრინ ვივიანი; 2015 წელს ვეფხისტყაოსანი ითარგმნა ლინ კოფინის მიერ. ესაა პირველი იგლისურენოვანი თარგმანი, რომელშიც პოემა იმავე სალექსო ფორმით, შაირითაა ნათარგმნი...), ფრანგულ ენაზე (მარი ბროსე, იონა მეუნარგია...), გერმანულ ენაზე (არტურ ლაისტი, ჰუგო ჰუბერტი...), უკრაინულ ენაზე (მიკოლა ბაჟანი) და სხვ.

„ვეფხისტყაოსანის“ თარგმნამ ხელი შეუწყო რუსთველოლოგიურ კვლევებს ქვეყნის გარეთაც. იწერებოდა შესანიშნავი გამოკვლევები რუსთაველის მსოფლმხედველობრივ-ფილოსოფიურ შეხედულებებზე, ავტორის ვინაობასა და სიუჟეტის წარმომავლობაზე, პოემაში აღწერილი ამბების ნამდვილობასა და ქართულ რეალობასთან კავშირზე.

„ბეოვულფი“ დიდი პოემაა,- წერდა ბარტონ რაფელი (**„ბეოვულფი“**,2019:147). მასში გამოკვეთილია ბოროტებისა და სიკეთეთის თემა. პოემაში არის ბევრი ჩანართი, ეპიზოდი, გადახვევა, რომლებსაც ბეოვულფის მაგისტრალურ სიუჟეტთან კავშირი არ აქვთ. აქედან გამომდინარე, ტექსტი შეკრული და მთლიანი არაა. ტექსტში იგრძნობა კლასიკური მსოფლიო ზღაპრების ნარატივები. გრენდელი ანთროპომორფული არსებაა, ნახევრად კაცი, ნახევრად ურჩხული, ადამიანის გარეგნობის მსგავსი გველეშაპი - კენის შთამომავალი. ანთროპომორფული თვისებების მქონე დემონურ არსებასთან შებმისა და ბრძოლის ეპიზოდები არაერთი ხალხის ფოლკლორსა და ზეპირსიტყვიერებაში დასტურდება. გრენდელი ბოროტების, სიბნელისა და უსამართლობის სიმბოლოა, როგორც ქაჯეთის ციხე. ჭაობის ბინადარი გველეშაპი დანიას განადგურებითა ემუქრება. იგი იკვებება ადამიანებით, სპობს ცოცხალ არსებებს. გველეშაპის მიერ დანიის დაპყრობა უბრალო ფაქტი როდია! კაცობრიობის მტერი - „ძველი გველი“ ეპატრონება ადამიანებს, იკვებება მათი სისხლით, ანადგურებს ადამიანთა მოდემას - ღვთის ხატებას. ზოგადად, სამყაროს ემუქრება წალეკვით.

როგორია ის პარალელები, ტიპოლოგიური ალუზიები, ასოციაციები, შეხების წერტილები, რომლებიც საერთოა ამ ორი ტექსტისთვის. ნაშრომში მოცემულია ცდა ამ ორი ტექსტის სიუჟეტური პარალელების გამოვლენისა. ორივე ტექსტის პერსონაჟები დიდსა და გადაულახავ დაბრკოლებებს სძლევენ და ასე აღწევენ სანუკვარ მიზანს. როგორც ერთ, ისე მეორე ნაწარმოებში წარმოდგენილია სამეფო კარი, მთელი თავისი მრავალფეროვნებით; წამოწეულია მარადიული თემები - სიკეთისა და ბოროტების თემა. სიკვდილ-სიცოცხლის ენიგმა, სახელისათვის ბრძოლა, მეფისადმი უანგარო მსახურება, სამშობლოსა და ხალხისადმი ზრუნვა და თავდადება.

ადამიანი შემეცნებისათვის იბადება. უზენაესი არსება ღმერთია. იგია სამყაროს შემოქმედი, ხილული და უხილავი სამყაროს პირველმიზეზი. ამავე დროს, ღმერთი არის საწყისი და წყარო სიყვარულისა: „ვისაც არ უყვარს, მას არ შეუცვნია ღმერთი, ვინაიდან ღმერთი სიყვარულია“ (**1იოანე.4:8**). ათენელი ფილოსოფოსი პლატონი ბრძანებს: „სიყვარული წყურვილია უკვდავებისა“ (**პლატონი,1966:4**). კოსმიური ჰარმონია დაირღვა მაშინ, როდესაც ადამიანმა აკრძალულ ნაყოფს გაუსინჯა გემო. ამით ადამიანმა დაკარგა „ღვთის ხატობა“.

ორივე ავტორი მთლიან და ჰარმონიულ სამყაროს განადიდებს. ანგლო-საქსური ეპოსის ავტორი და შოთა რუსთაველი გვესაუბრება სამყაროს კოსმოგონიაზე. ეს არის ორივე ტექსტის ის ძირითადი მაგისტრალური ხაზი, რომელიც განსაზღვრავს ამ ორი ტექსტის უნივერსალურობას. „ვეფხისტყაოსნის“ პროლოგში შოთა რუსთაველი განადიდებს სამყაროს შემოქმედს:

„რომელმან შექმნა სამყარო ძალითა მით ძლიერითა,
ზეგარდმო არსნი სულითა ყვნა ზეცით მონაბერითა,
ჩვენ, კაცთა, მოგვცა ქვეყანა, გვაქვს უთვალავი ფერთა,

მისგან არს ყოვლი ხელმწიფე სახითა მის მიერთა“ (რუსთაველი,1991:5).

პოემის პირველი სიტყვა „რომელმან“ ღვთაების ნაცვალსახელია. ეს ერთგვარი პოეტური ხერხია, რაც ჰიმნოგრაფიაშიც არაერთგზის დასტურდება და ძველი აღთქმის წიგნებშიც.

კოსმოგენია - სამყაროს დაბადება მითოლოგიურ, ფილოსოფიურ და ბიბლიურ სქემაზეა აგებული. იგი იძლევა სამყაროს სურათს და არკვევს ადამიანის ადგილსა და დანიშნულებას კოსმოსში. ამ საკითხთა ირგვლივ ადამიანები უძველესი დროიდან დაინტერესებული იყვნენ. ანტიკური ეპოქის ცნობილი პოეტი-რაფსოდი ჰესიოდე იძლევა ღრმა და საინტერესო მსჯელობას სამყაროს წარმოშობაზე. ამ თემას მან მიუძღვნა თავისი ცნობილი პოემა „თეოგონია“. აქ ჰესიოდე გვესაუბრება სამყაროს დაბადებაზე, გადმოცემულია მითური ისტორია სამყაროს შექმნაზე, ოლიმპოს ღმერთების გენეალოგიაზე. ამდენად, კოსმოგენია სამყაროს წარმოშობისა და დაბადების თეორიულ მსჯელობას გულისხმობს.

პლატონიც, ათენის აკადემიის დამფუძნებელი, „ტიმეოსში“ გვესაუბრება მარადიულ თემებზე, სამყაროს დაბადებაზე, კოსმოლოგიაზე, „სულის წრებრუნვაზე“. სამყაროს დაბადება - კოსმოლოგია, ყოფიერების გენეზისი, პლატონის შემეცნების უმთავრესი თემაა. პლატონის კონცეფციის თანახმად „კოსმოსი ყველაზე მშვენიერია დაბადებულთა შორის, ხოლო მისი შემომქმედი - ყველაზე უკეთესი მიზეზთა შორის... კოსმოსი მშვენიერია, ხოლო მისი დემიურგოსი - კეთილი („ტიმეოსი“,1994:289). ცხადია, მითებისა და ლეგენდების, ფილოსოფიური კონცეფციების გარეშე შეუძლებელია ამ საკითხთა ირგვლივ მსჯელობა.

ღმერთმა სამყარო სრულყოფილი სახით შექმნა. ადამიანის დაცემამ სამყარო რადიკალურად შეცვალა. ქვეყნად სიკვდილი შემოვიდა. „დაბადება“ ყველაზე კოსმიური სიტყვაა სიტყვათა ხომლში. სამყაროს შექმნა დაბადებით იწყება. ძველი აღთქმაც დაბადებით იწყება. როგორი იყო პირველი სამყარო? „შესაქმეს“ ავტორი გვეუბნება, რომ სამყაროს დაბადების ბოლო დღეს ღმერთმა ადამიანი შექმნა „თავის ხატად და მსგავსად (დაბ.1,26). ადამიანის არსებობა, მისი ღვთაებრივი ხატება არის უდიდესი სიკეთე. ყველაზე დიდი სიკეთე უფალია, მისი მეტაფიზიკური განზომილება, მაგრამ ყველაზე დიდი სიკეთე „ვოდვით დაცემული“ კაცობრიობისათვის ბეთლემში იესო ქრისტეს დაბადება იყო. ღმერთმა როდესაც დაასრულა ცისა და მიწის „მორთულობა“, ადამიანს მისცა ნება უპატრონოს და „დაეუფლოს სამყაროს“, მეტიც, ადამიანს უნდა დაეცვა სამყარო (დაბ.2,15). ამდენად, სამყაროს მეტამორფოზა ღვთის ხატად შექმნილი ადამიანით უნდა დაწყებულიყო. მაგრამ დაბადებას მოსდევს დაცემა, ურჩობა და წარღვნა, პირველი ადამიანების სამოთხიდან განდევნა.

ორივე ავტორი სამყაროს მთლიანობას უგალობს, სამყაროს დაფარული შრეებისაკენ მიილტვიან. უნივერსუმი - მთლიანი სამყარო ღმერთმა ადამიანს უბოძა. ანგლო-საქსური ეპოსის გმირი და შოთა რუსთაველის პერსონაჟები უნივერსალური სამყაროს ნაწილები არიან. მათი მისია საკაცობრიოა. ისინი ღვთის ხატად და მსგავსად შექმნილი ზე-ადამიანები არიან. მათი მისია გამორჩეულია. მათ დაევალათ სამყაროს გამოხსნა ბოროტი ძალებისაგან. ამ პერსონაჟების სიკეთე რელიგიურობით არ შემოიფარგლება. ეს სიკეთე რელიგიაზე უფრო აღმატებულია. პლატონის კონცეფციის თანახმად, სიკეთე არის ყველაფრის ძირი და სათავე: „იდეათა შორის ყველაზე უმაღლესი, იდეათა იდეა არის სიკეთე“ („ნადიმი“,1966:65). პლატონი თავის დებულებას ასე განავრცობს: იდეათა სათავეში დგას ერთი იდეა - სიკეთე, რომლის ქვემოთ განლაგებულია სხვა იდეები: სიბრძნე, გონიერება, სამართლიანობა, ვაჟკაცობა, მშვენიერება. ეს პერსონაჟები მუდმივად შემეცნება-გარდასახვის ეტაპებს გადიან. ამიტომაც აღწევენ მიზნებს. ისინი ზოგადსაკაცობრიო იდეებისათვის თავშეწირული მეომრები არიან. და უმთავრესი - ადამიანმა საკუთარ თავში უნდა აღმოაჩინოს სამყარო. ორივე ტექსტში უმთავრესია სამყაროსა და ადამიანის უნივერსალურობის საკითხი.

ორივე ტექსტში სამყარო წარმოდგენილია როგორც მთლიანი ცოცხალი კოსმიური სივრცე. ეს თვითმზარდი ლოგოსური სამყაროა. „სამყარო ცოცხალი არსებაა“, -ჯერ კიდევ თალესმა ბრძანა უძველეს დროში. პლატონიც ამასვე ადასტურებს: „უნდა ვაღიაროთ, რომ ეს ჩვენი კოსმოსი არის სულითა და გონიერებით მოსილი ცოცხალი არსი, და რომ ის დაიბადა ჭეშმარიტად ღვთიური წინასწარხედვის წყალობით („ტიმეოსი“,1994:290). ამ ერთიანი სამყაროს მამოძრავებელი ძალა სიკეთე და სიყვარულია. ამას ბრძანებს რენესანსული ეპოქის დიდი მწერალი დანტე ალიგიერი. დანტეს კონცეფციის თანახმად, სამყაროს სიკეთე და სიყვარული მართავს. სამყაროში სიყვარულის ძალით მოძრაობენ მზეც და ციური მნათობნი: „იმ სიყვარულით, რაც აბრუნებს მზეს და ვარსკვლავებს“(„ღვთაებრივი კომედია“, სამოთხე, ქება 33). ამ ერთიანი, ლოგოსური სამყაროს გადარჩენისათვის ისწრაფიან ანგლო-საქსური და შოთა რუსთაველის პერსონაჟები. ეს პერსონაჟები გრძნობენ სულიერ კავშირს სამყაროს პირველმიზეზთან. ისინი უნივერსუმის - მთლიანი სამყაროს ნაწილი არიან.

ბეოვულფის ექსპოზიციიში უცნობი ავტორი „სამყაროს დაბადების“ სრულ სცენებს გვიხატავს. ამით ის უახლოვდება ბიბლიის პირველ წიგნს - დაბადებას. მგოსანი უგალობს სამყაროს შემომქმედს, დასაბამს ჩვენსას. ვინც შექმნა მშვენიერი ველები, ხმელეთი, ოკეანეები, მზე და მთვარე, ერები, რომლებსაც თავთავისი სახე უბოძა. უცნობი ავტორი დასძენს: ჰროთგარის სასახლეში მგოსნები „ქნარს აჟღერებდნენ გატაცებით“ :

„და მგოსნის წმინდა სიმღერა
უგალობდა დასაბამს ჩვენსას.
მოიხსენებდნენ არსთაგამრიგეს, რომელმან
შექმნა ხმელეთი და
მშვენიერ ველებს ოკეანენი გარსშემოავლო,
მერე ამაყად დაასვენა მზე და მთვარე,
მთელ ხმელეთს რომ ასხივოსნებენ.
ამოზარდა ირგვლივ ხეები, გააფოთლა და
აყვავილა,

შექმნა ერები, თავთავისი სახე უბოძა...“ („ბეოვულფი“,2019:5).

ანგლო-საქსურ ეპოსში სხვა ეპიზოდებთან ერთად ეს ტაეპი არის ერთ-ერთი ყველაზე საყურადღებო ეპიზოდი. „სამყაროს საგალობლით“ აღტაცებული ბარტონ რაფელი დასძენს: „ვინც ეს დაწერა, ნამდვილი ქრისტიანი იყო...პოემა აღვსილია ქრისტიანული გრძნობებით...“ („ბეოვულფი“,2019:154). ტექსტში გაიელვებს „მსოფლიოს მბრძანებელი“ – „ვინც ჟამსა და წელიწადის დროებსა მართავს და ვინც ღმერთთა ჭეშმარიტი“. დიახ, ჭეშმარიტი ღმერთის მეტაფორული ხატიც გაიელვებს „ბეოვულფში“.

„ბეოვულფის“ დეკონსტრუქცია ცხადყოფს, რომ ტექსტი შუა საუკუნეების ანგლო-საქსეების ცივილიზაციას სქემატურად გადმოჰქცევს. ტექსტის დასაწყისშივე პოემის უცნობი ავტორი დასძენს:

„ისმინეთ, რაც რამ დანიელებს გადახდენიათ,
უხსოვარ დროში დიდება ვით მოიპოვეს...“

ეს ამონარიდი უკვე ბევრ ინფორმაციას იძლევა. უცნობ ავტორს გადავყავართ უხსოვარ დროში. ეს არქეტეპული მეხსიერებაა. მითოსური შრეა და ამ მითოსურ სქემაზეა აგებული მთელი ეპოსი. აქვე ავტორი მოგვიწოდებს მოვისმინოთ დანიელების ამბავი, რომელიც მათ თავს გადახდენიათ.

რა გადახდენიათ დანიელებს?

დანის სამეფო გამოუვალ მდგომარეობაში აღმოჩნდება. თითქოს გამოსავალი

არსაიდან ჩანს! ირკვევა, რომ ეს მათი სასჯელია, რადგან დაივიწყეს ღმერთი ცისა და დედამიწის, სამყაროს შემომქმედი. შიშისაგან ზარდაცემულნი „მსხვერპლს სწირავდნენ ძველი ქვის ღვთაებებს, ლოცულობდნენ წარმართებივით, ჯოჯოხეთის დახმარებას იმედოვნებდნენ“, „ყურნი მათნი ღვთის სადიდებელს ვეღარ ისმენდნენ, აღარც მისი ძალისა სწამდათ“ (**„ბეოვულფი, 2019:9“**).

აი, მათი სასჯელი! აი, ღვთის რისხვა!

მათ სასჯელად ევლინება ჭაობის ბინადარი გველეშაპი, „ძველი გველი“. ეს ის ძველი გველია, რომლის შესახებაც წმინდა წერილში ვკითხულობთ: „გადმოგდებული იქნა დიდი გველეშაპი, ძველი გველი, რომელსაც ეშმაკი და სატანა ჰქვია, მთელი წუთისოფლის მაცდუნებელი“ (**გამოცხ.12.9**). გრენდელი აპოკალიფსური ცხოველია, რომელიც შთანთქმით ემუქრება სამყაროს. უცნობი ავტორი მწუხარებით დასძენს: „გაიმარჯვა ბოროტებამ, გრენდელს ზეობის ხანა დაუდგა...დაცარიელდა ასე ჰეროთი, გამოყრუვდა, გავერანდა“.

ირკვევა, რომ გრენდელი „კაენის თესლისაა“, ღვთით დაწყევლილი, რომელიც „წკვარამში შობეს ორთა ურჩხულთა“, „ბუნაგად ჯოჯოხეთი ჰქონდ“. ავტორი გრენდელს მოიხსენიებს დემონისა და სატანას სახით: „ო, ის დემონი, ო, ის სატანა...“ და იქვე ავტორი დასძენს:

„ყოვლისმეუფემ განაძევა ეს დემონები
მწარე იყო მათი განდევნა,
და კაცთაგან მოცილებულნი
მრავალნაირ ცოდვად გადაიქცნენ -
ზოგნი სულეზად, სატანებად, გოლიათებად,
გველეშაპებად, ზოგნი ჭინკებად,
ეს ის თესლია, ღვთის ნებას მუდამ წინ უდგას,
სულ რომ მარცხდება, ეს ის თესლია“ (**„ბეოვულფი“, 2019:5-6**).

ბეოვულფს, გითთა შორის უძლიერესს, ესმა თუარა გველეშაპის ავი საქმენი, დანიელებთან წასვლა ისურვა თავის უმამაცეს მეომრებთან ერთად. ირკვევა, რომ ბეოვულფი არის უფლისწული, „შვედეთს შობილი“, სახელგანთქმული სიბრძნითა და ძალგულოვნებით. ავთანდილისა და ტარიელის მსგავსად ისიც მნახველზე დიდ შთაბეჭდილებას ახდენდა. მაცნე დანიის მეფეს ბეოვულფის ვინაობას ასე აღუწერს: „უებრო კაცს ჰგავს, მძლავრსა და ბრძენს ის ბეოვულფი“. ის ბრძოლის ველზე მუდამ ვაჟკაცობისა და თავგანწირვის მაგალითს უჩვენებდა მეომრებს. მეტიც, „მკლავებით ოცდაათი კაცის ღონეს დაიტევდა“. დანიის მეფეს ბეოვულფი ასე მოუთხრობს თავის სიმამაცეზე:

„ხუთი ვეება გოლიათი ჯაჭვით დამიბავს...
ოკეანეში - დამის წყვდიადში - ურჩხულებზედ მინადირია,
ვხოცე და ვმუსრე ურჩხულები, ერთსაც რომ არ გაეჭაჭანა,
და მიზანი ჩემი ეს იყო“ (**„ბეოვულფი“, 2019:19**).

აქვე გვახსენდება ლომებთან და ვეფხვებთან მებრძოლი ტაერიელი. მეტიც, ტარიელი დევებთან ბრძოლის ეპიზოდს ავთანდილს ასე უამბობს: „გაიმბოზ რასმე ამზავსა... მე ოდეს ქვაბნი წავუხვენ, დავხოცე დევთა დასები“ (**რუსთაველი, 1991:273**).

პოემაში ბეოვულფი ერთგან ასეა დახასიათებული: „ბეოვულფი სულ სხვა მოყმეა, ყველასათვის საყვარელი, სამეგობრო და მისანდობი“ (ტაეპი:910). ბეოვულფი ისეთივე ზეადამიანია, როგორც გილგამეში, ზიგფრიდი, ტარიელი და ავთანდილი.

ამ სულიერ დაცემას განახლება უნდა მოჰყვეს. ტბა, სადაც გრენდელი ცხოვრობს ნამდვილი ჯოჯოხეთია, იღუმალეებით მოცული ადგილი: „ჩირადღანივით იწვის ტბა ღამით.

სიღრმე მისი არავინ უწყის; ვერვის გონება ასეთ სიღრმეთ ვერ ჩასწვდომია“ (ტაეპი:1365). ბეოვულფი ჩადის „ჰადესში“ - ტბაში და ბოლოს მოუღებს ბოროტებას. „ჯოჯოხეთი გაიხსნება მის მისაღებად“. სიბნელე-წყვედიადიდან სინათლე-ნათელში ამოდის და უცებ: „კამკამა შუქი გადმოელვარა ირგვლივ ყველაფერს, თითქოს რაღაც ანთო, იწვოდა, ისე ელვარე, ვითარცა სანთელი, დანთებული მაღლა ზეცაში“ (ტაეპი:1570). სასიკვდილოდ დაჭრილი მითოსური ცხოველი დედამიწაზე ასრულებს არსებობას, რაც სიმბოლურად სიკეთის გამარჯვებას გულისხმობს.

ეს ადგილი არის ტექსტის ყველაზე ღრმა შრე. ტექსტის სიღრმე უფრო იზრდება, როდესაც ბეოვულფი ტბაში ჩადის. ტბაში ხდება მისი გარდასახვა. მას ღმერთებმა უნდა აღმოუჩინონ დახმარება, ძლეულ უნდა იქნეს ბოროტება. შუმერულ-ბაბილონური ეპოსის პერსონაჟის - გილგამეშის მსგავსად ბეოვულფმაც „სიღრმე იხილა“ როდესაც ტბაში ჩადის და ბოროტებას ამარცხებს. „სიღრმეში“ ჩასვლით ბეოვულფმა იხილა ადამიანის სიდიადე, ბოროტების სიმწირე და სიკეთის მარადიულობა. სხვანაირად მისი ჩასვლა ტბაში იქნებოდა ფაქტის უბრალო კონსტატაცია. გველეშაპის სიკვდილით იგრევა ძველი წარმართული სამყარო და იბადება ახალი სამყარო - ქრისტიანული, ახალი ფასეულობებითა და ტრადიციებით.

ანალოგიურად, ქაჯეთის ციხის აღება, სიმბოლურად ბოროტების და სიბნელის დამარცხებას ნიშნავს. ქაჯეთის ციხე ძველი წარმართული ეპოქის სიმბოლოა, სადაც მეფობს უსამართლობა, უვიცობა, ანგარება. ქაჯეთის ციხის დაცემით ახალი რენესანსული ფასეულობები და კულტურა მკვიდრდება. იწყება ახალი ცივილიზაცია, რომელმაც ბევრი სასიკეთო ცვლილება და განახლება უნდა მოუტანოს ადამიანს. დიახ, უნდა დაეცეს ქაჯეთის ციხე, როგორც ბოროტების ბუდე - ესაა რუსთაველის უმთავრესი სათქმელია.

ბეოვულფი და ვიგლავი ერთობლივი ძალისხმევით ამარცხებენ ურჩხულს: „ორი ღირსეული ბიძაშვილი გაერთიანდა და მოედო ბოლო გველეშაპს“. და აქვე, ავტორი გახარებული ორთა გმირთა ძლიერებით, იტყვის:

„და რაც მათ ქნეს, ყველამ უნდა ჩაიდინოს,
ოდეს დრო მოვა! უკანასკნელი იყო ეს ძლევა,
ბეოვულფმა რომ მოიპოვა. დასასრული
სიცოცხლის და სიდიადისა“ (ტაეპი: 2705-2710).

„ვეფხისტყაოსანშიც“ ქაჯეთის ციხის აღება დიდი მსხვერპლისა და თავგანწირვის ფასად ხდება. „სამთა გმირთა“ ტარიელის, ავთანდილისა და ფრიდონის ერთობლივი ძალისხმევით. ქაჯეთის ციხის აღებას უვნებლად გადარჩენილი გმირები ზეიმობენ, მათ გამარჯვებას იზიარებს ხალხი, დიდ ტკივილს მოსდევს სახალხო ზეიმი, სიხარული, ქორწილი. გითეები კი გლოვობენ სახელოვანი მეფის გარდაცვალებას, რადგან იციან, როგორც კი მტრები შეიტყობენ უწინამძღოლოდ დარჩა გითლენდი, ომი გარდაუვალია: „ამბები ხომ სწრაფად ვრცელდება და ახლა ბრძოლას უნდა ველოდოთ, შეიტყობენ ფრანკები და ფრიზიელები ჩვენი მეფის სიკვდილის ამბავს, უწინამძღოლოდ დარჩნენ გითეები...“

„გითი მოყმენი, თავის საყვარელ მეფეს გლოვობდნენ,
მოთქმით ტიროდნენ, უკეთეს მეფეს არასდროს
რომ არ უცხოვრია,
არც უფლისწულს ასე მოწყალეს, არც კაცს, ასე
გადაგებულს
თავის ხალხისთვის, ღირსს ყოველგვარი
ხოტბა-დიდების“ (ტაეპი:3180).

დიახ, გველემშაპის მიერ დანიის დაპყრობა უბრალო ფაქტი როდია. დანია დიდი სულიერი და კოსმიური ველია. დანია უნდა გადარჩეს! ესაა მწერლის უმთავრესი სათქმელი. ინდოეთი და არაბეთი უნდა გადარჩეს! სიყვარული და მეგობრობა, ძმობა, სამშობლო,- ესაა რუსთაველის სათქმელი. „ბეოვულფის“ პოეტური გამოცემის ბოლოსიტყვაობაში რობერტ კრიდი სამართლიანად აღნიშნავდა: „იგი ებრძვის და ამარცხებს გრენდელს, რაც იმწამისათვის მთელი სამყაროს სიმბოლოდ იქცევა“ („ბეოვულფი“,2019:384). „რაც დაიქადა, აუსრულა დანიელებს დანაქადები“- ვკითხულობთ 829-ე ტაეპში და იქვე:

„გითთა უფლისწულმა მოკლა გრენდელი და
ბოლო მოუღო სევდას, ჭმუნვას, უილაჯობას,
უმწეო ხალხს რომ დასტყდომოდა
სისხლისმსმელი დემონისაგან“ (ტაეპი:825).

ეს გამარჯვება მხოლოდ დანიელების არაა! სამყაროს გამარჯვებაა! სიკეთის მარადიული ზეიმია. სწორედ ეს და სხვა ეპიზოდები მოწმობენ, რომ ბეოვულფი ქრისტიანი მხედარია. ის ებრძვის ბოროტებას და ამით ერთიანი სამყარო ხარობს. ანალოგიურად, ქაჯეთის ციხის დაცემა ბოროტების დამარცხებას გულისხმობს.

ბეოვულფმა იცის, რომ სიკვდილი გარდაუვალი ხვედრია. ეს ადამიანური ბუნების განაჩენია! ამიტომაც ამბობს: „ქვეყნად არცერთი კაცთაგანი სიკვდილს ჯერ არ გადარჩენია“, ამიტომაც ადამიანმა ამქვეყნად სახელი უნდა მოიხვეჭოს, რადგან ესაა ყველაზე სანუკვარი რამ, რაც სიკვდილის შემდეგ რჩება წუთისოფელში. „ბეოვულფისა“ და რუსთაველის პერსონაჟები წარმავალი და დროებითი სახელის მოსახვეჭად არ იღვწვიან, ისინი არ ეძებენ წუთისოფლის სიმდიდრეს. ცხადია, სახელგატეხილი და შერცხვენილი ადამიანი ვერ იქნება ღმერთის მოსაწონი. ამიტომაც ადამიანმა სიცოცხლეშივე უნდა დატოვოს ნათელი კვალი, გმირობისა და ვაჟკაცობის მაგალითი;

„ვინც სახელს ეძებს, ჰპოვებს კიდევ,
სხვა რა დაგვრჩება სიკვდილის შემდეგ,
სახელი მხოლოდ“ .

„ვისაც სახელი სწყურია, არაფერს შეუშინდება“ .

აქვე გვახსენდება შოთა რუსთაველის ცნობილი გამონათქვამი:

„სჯობს სიცოცხლესა ნამრახსა, სიკვდილი სახელოვანი“,
„სჯობს სახელისა მოხვეჭა ყოველთა მოსახვეჭელსა“.

საყურადღებოა ტექსტში ერთი ადგილი. ბეოვულფმა როდესაც გადაიხადა დიდი ბრძოლა ტბის ფსკერზე და გამარჯვება მოიპოვა, გველემშაპთა ბინაში აღმოაჩენს, რომ მათი სადგომი ძვირფასი განძით იყო სავსე, მაგრამ გმირი განძს ხელს არ ახლებს. მხოლოდ ტბიდან ამოაქვს: „მდიდრული განძით იყო სავსე ურჩხულის ბინა, თუმც ბეოვულფმა გრენდელის თავი წამოიღო და გოლიათთა ნაჭედი ხმლის ტარი“ (ტაეპი:1610).

ასევე საგულისხმოა ტექსტში ის ეპიზოდი, როდესაც მამაცი ბეოვულფი ცელხლისმრქვეველ ურჩხულთან შებრძოლებისას კვდება. ბიძაშვილს ვიგლავს სთხოვს, რომ კოშკიდან წამოიღოს ურჩხულის ნაქონი უძველესი ხანის საგანძური, წარმართული ხანის ოქრო, ძვირფასი თასი - მოოჭვილი ძვირფასი თვლებით. ვიგლავმა შეუსრულა მას ეს სურვილი. ურჩხულის დიდძალი განძი, ოქრო-ვერცხლი, ძვირფასი თვლები საზიდარზე მოქუჩეს და ბეოვულფს მოუტანეს. მომაკვდავმა მამაცმა გითმა, როდესაც მოავლო თვალი უზარმაზარ განძს ნაწყვეტ-ნაწყვეტ ამოთქვა:

„ამ ოქროსთვის, ძვირფასი თვლებისთვის
მადლობას ვწირავ

ზეციურ მამას, მწყემსს ამ ქვეყნისას -
ყველაფრისათვის, რაც მიბოძა,
შემადლებინა მიმეტანა ჩემი ხალხისთვის...
მე გავიღე სიცოცხლე ჩემი
ამ განძისათვის და კარგიც ვქენი“ (ბეოვულფი,2019:129).

გითეები, ურჩხულის ნაქონ დიდძალ განძს, თავიანთი გმირი და სახელოვანი მეფის სამვალეში ტოვებენ, რადგან განძი სწორუპოვარი მეფის სისხლითაა მოპოვებული. მისი გამოყენება შეუძლებელია, როგორც ოცდაათი ვერცხლის, რომელიც მაცხოვრის მოსასყიდი შეიქმნება.

რა ხდება ქაჯეთის ციხის აღებისას? რა განძს ეუფლებიან შოთა რუსთაველის პერსონაჟები მტრის განადგურების შემდეგ? ქაჯეთის ციხის აღებისას საოცარი სიმამაცე და გმირობა გამოიჩინეს რუსთაველის პერსონაჟებმა. ტარიელი და მისი მეგობრები უმაწყალოდ დაერივნენ მტერს. ბრძოლის ველი ვეღარ იტევდა მტრის ლეშს. ქაჯეთს ღვთის რისხვა ეწია! გამარჯვებულმა მეომრებმა ქაჯეთის ციხეში დიდ განძს მიაგნეს. სამიათას მუხლმაგარ ჯორსა და აქლემს აჰკიდეს მარგალიტი და თლილი ლალ-იაგუნდი:

„მოკრიფეს, ჯორი, აქლემი, რაცა ვით ჰპოვეს მალეები;
სამიათასსა აჰკიდეს მარგალიტი და თვალეები,
თვალი ყველაი დათლილი, იაგუნდი და ლალეები,
იგი მზე სესვეს კუბოსა, არს მათგან განაკრძალეები“ (რუსთაველი,1991:287).

ქაჯეთის ციხე ვითარცა სიბნელისა და ბოროტების სათავე ინგრევა. გმირები ღმერთს მადლობას სწირავენ: „ღმერთსა მისცეს დიდი მადლი“. გამარჯვებული ავთანდილი იტყვის: „ლხინი მოვეცა, მოგვშორდა ყოველი ჭირი ძნელია“. სიკეთისა და სიმართლის მოყვარულს ღმერთი არ გასწირავს. ექოსავით ჩაგვესმის რუსთაველის ფრთიანი გამონათქვამი: „ბოროტსა სძლია კეთილმან, არსება მისი გრძელია“.

შოთა რუსთაველთან სიკეთისა და ბოროტების თემას დიდი ადგილი ეთმობა. სამყაროში მუდამ იარსებებს ორი ერთმანეთის საპირისპირო სუბსტანცია – სიკეთე და ბოროტება. „ვეფხისტყაოსანში“ აშკარად ჩანს არეოპაგიტული მოძღვრების კვალი.

„ღმერთი კარგსა მოავლინებს და ბოროტსა არ დაბადებს,
ავსა წამ-ერთ შეამოკლებს, კარგსა ხან-გრძლად გააკვლადებს“
(რუსთაველი,1991;299).

„ბრძენი დივნოს“ მოძღვრება ბოროტების უარსობაზე, უხანობაზე ღაღადებს. ასეა რუსთაველთანაც, სიკეთე მარადიულია, ბოროტება კი - წარმავალი. ბოროტების დამბადებელი ღმერთი არაა.

ამ და სხვა საკითხებს იკვლევდნენ ჯერ კიდევ ანტიკური ეპოქის ფილოსოფოსები და სწავლულები. პლატონის აზრით, „ყოველი დამღუპველი და დამანგრეველი ბოროტებაა, ყოველივე დამცველი და სასარგებლო კი - სიკეთეა“ („სახელმწიფო“, 2003:376). რუსთაველის თანახმად სიკეთე მარადიულია, ბოროტება კი - წარმავალი. ბოროტების დამბადებელი ღმერთი არაა.

„ბეოვულფშიც“ სიკეთისა და ბოროტების თემა გამოკვეთილია. პოემის უცნობი ავტორი გვიყვება, რომ ჰროთგარის სასახლეში მეფე და დიდებულები თაფლუჭას სვამდნენ, მოხუცი მეფე კალთაში ქნარს ჩაიდებდა, ააჟღერებდა და ჰყვებოდა საოცარ ამბავს სიკეთესა და ბოროტებაზე. მონათხრობში ჩააქსოვდა მწუხარებას სიბერის გამო, მოგებულ ბრძოლებს იხსენებდა(ტაეპი:2110).

ანალოგიური განწყობა იკვეთება ანგლო-საქსურ ეპოსში, როდესაც ბეოვულფი

ამარცხებს ჭაობის ბინადარ ურჩხულებს. ძლეულ იქნა ბოროტი! დანიის სამეფოში სიმშვიდე ისადგურებს: „ყველაფერს ხედავს უფალი, იგი განსჯის მრუდსა და მართალს, კეთილს ანიჭებს გამარჯვებას“ (ტაეპი:1555). გითებმა დანიის მეფეს „მახინჯი ტვირთი“ როდესაც მიაღწევს, გამარჯვებული ბოვულფი დანიის მეფეს შემდეგი სიტყვებით მიმართავს:

„წყალქვეშ ბრძოლისას: მე დაღუპვა არ ამცდებოდა,
გაიმარჯვებდა ძუ სატანა,
თუკი ღმერთი არ შემწეოდა“ (ტაეპი:1655).

დიახ, ღმერთის მოიმედე არიან ანგლო-საქსური პოემისა და რუსთაველის პერსონაჟები.

ანგლო-საქსურ ეპოსში საყურადღებოა ერთი გარემოებაც. პოემაში სასიყვარულო ეპიზოდებს ვერსად შევხვდებით, რაც ხშირად მეორდება შუასაუკუნეების სარაინდო ლიტერატურაში. ავტორი ტექსტში არაფერს გვეუბნება ქალ პერსონაჟებზე. თუ არ ჩავთვლით ჰროთგარისა და ჰიგლაქის მეუღლეებს. მათზე მცირე ეპიზოდებს ვეცნობით ტექსტში, მაგრამ ეს მცირე ეპიზოდიც კმარა მათ სათნოებაზე და კეთილშობილებაზე. ისინი თავიანთი მეფე-მეუღლეების ერთგული თანამეცხედრე და მაღალი პასუხისმგებლობის გრძნობით აღვსილი მანდილოსნები არიან.

ანგლო-საქსური ეპოსი დანიელთა სახელოვანი მეფის სკილდ სკეფინგის დაკრძალვის ცერემონიალით იწყება. ავტორი მას ხოტბა-დიდებას უძღვნის. ირკვევა, რომ სკილდი დიდხანს მორჭმით მეფობდა. „მამაცი იყო სკილდ სკეფინგი“, - გვეუბნება პოემის ავტორი. ამავე დროს, უსაზღვროდ ძლიერი და ქვეყნისთვის თავდადებული მონარქი. სკილდის მოსვლამდე დანიელები უწინამძღოლოდ, გასაწყლებულად ცხოვრობდნენ. მეფემ ძე ბეოც უბოძა დანიელებს, „ახალი მწყემსი, ღვთით მოვლენილი“. მამის გარდაცვალების შემდეგ, ბეოც, ჯერაც ჭაბუკი, დიდხანს და ბრძნულად განაგებდა სამეფოს. ბეოც მამის მსგავსად მოწყალე და სახელგანთქმული იყო მთელ დანიაში. მისი სახელი მალე მოედო ქვეყნიერებას. მანაც უბოძა თავის ხალხს ვაჟი - ჰილფდანი - უებარი მეზრდოლი. და ვინც ოთხი შვილი დაუტოვა ქვეყანას. სამი ვაჟი - ჰერგარი, ჰროთგარი და ჰალგა და ასული ირსი, რომელიც მიათხოვეს შვედეთის მეფეს ონელას. შემდგომ დანიის ტახტზე ადის ჰროთგარი. მანაც წარუძღვა დანიელებს დიდებისაკენ. თავისი მეფობის ჟამს მან ბრძანა აეგოთ მშვენიერი ციხე-სიმაგრე, სადაც „თავის მძლავრ რაზმს დასტევდა“. მეფემ სასახლე ჰეროთად მონათლა. კმაყოფილმა მეფემ საბოძვარი უხვად გაიღო.

სკილდ სკეფინგი ჩამოჰგავს შოთა რუსთაველის რისტევან მეფეს. მწერალი ასეთი ეპითეტებით ამკობს დანიის მეფეს: „ბატონი და მეგობარი“, „მოწყალე ბატონი“, „საყვარელი“, „ყოვლისმეუფე“, „სამართლიანი“, „კეთილი მწყემსი“. მთელმა დანიამ სვიანი მეფე „მხურვალედ დატირებული“ გააცილა უკანასკნელ გზაზე. და ასე არც ერთი მეფე გასდგომია გზას ღმერთისაკენ.

შოთა რუსთაველი როსტევანს, არაბეთის მეფეს, მრავალი ეპითეტით ამკობს. ისიც უებარი მეომარია, ლაშქარ-მრავალი, ყმიანი, მოწყალე და სამართლიანი:

„იყო არაბეთს, როსტევან, მეფე ღმერთისაგან სვიანი
მაღალი, უხვი, მდაბალი, ლაშქარ-მრავალი, ყმიანი,
მოსამართლე და მოწყალე, მორჭმული, განგებიანი,
ვით მეომარი უებრო, კვლავ მოუბარი წყლიანი“ (რუსთაველი, 1991:11).

რაინდობისა და მეგობრობის თემა რუსთაველთან დაკავშირებულია სამ მთავარ გმირთან - ტარიელთან, ავთანდილთან და ფრიდონთან. ესენი ზე-გმირები და ზე-ადამიანები არიან, ამიტომაც რუსთაველი ამ გმირებზე დასძენს: „მათ სამთა გმირთა მნათობთა სჭირს

ერთმანეთის მონება“. აკადემიკოსი შალვა ნუცუბიძე დასძენს, რომ „ეს სამი მეგობარი ცის კიდემდე ამალღებული „მნათობებია“ (ნუცუბიძე,1969:100). ბეოვულფი რუსთაველის პერსონაჟების (უფრო ტარიელის) ორეულად შეიძლება ჩაითვალოს.

ტარიელი ინდოელია. ის შუა საუკუნეების რაინდების მსგავსად ყველა დადებითი თვისებებითაა შემკული. მას მთელი პოემის მანძილზე გონიერება და წინდახედულობა ახასიათებს. ის უებარი რაინდია. იშვიათი ფიზიკური ძალის მქონე. ყმაწვილობიდან ლომებზე და ვეფხვებზე მონადირეა. მეტიც, ვეფხის შესაპყრობად იარაღსაც არ იყენებს: „ხმალი გავტყორცნე, გადვიჭერ, ვეფხი შევიპყარ ხელითა“. აქვე უნებლიედ გვახსენდება ბეოვულფი შიშველი ხელებით ურჩხულებთან მებრძოლი. ტარიელი ბრძოლაში უშიშარი და გაბედულია. მან მრავალი ბრძოლა გადაიხადა. რომელთა შორის საყურადღებოა ხატაელებთან ბრძოლა და ქაჯეთის ციხის აღების ეპიზოდები.

რუსთაველის პოემის მეორე დაუვიწყარი გმირი ავთანდილია. ისიც მრავალი დადებითი თვისებებითაა შემკული. ის უძლიერესი რაინდი, მეგობარი და სატრფოა. მეფისა და ქვეყნის ერთგული. ის სხვა თვისებებითაცაა შემკული - მუსიკალური ნიჭით.

„ბეოვულფი“ ბედისწერის პოემაა. ანტიკური ხანის პერსონაჟების მსგავსად მის მომავალს ბედისწერა განსაზღვრავს: „ბედისწერამ მოუვლინა ურჩხული“, - ვკითხულობთ ერთგან (ტაეპი:2400). ბეოვულფი სიკვდილის მოახლოებასაც გრძნობს: „სული გრძნობდა ბედისწერის მოახლოებას...აქ გაიყრება მისი სხეული და მისი სული; აქ დაიღვრება მისი სისხლი; მისი სული ხორცს განეყოფა“ (ტაეპი:2420).

ეს ყველაზე ღრმა და ქრისტიანული ეპიზოდია მთელ პოემაში. მეტიც, ესაა ქრისტიანული ნარატივებით აღსავსე ეპიზოდი. „აქ დაიღვრება მისი სისხლი!“ აქ ტყუილუბრალოდ არაა ნახსენები სისხლი! ბეოვულფი თავისი ხალხისადმი უანგარო მსახურებით „ემსგავსება“ მაცხოვარს. იესო ქრისტეს დარად, ისიც უნდა ევნოს, დასათხვეველი სისხლი უნდა დაიღვაროს, სამყარო უნდა იხსნას! მან უნდა იტვირთოს საკაცობრიო ცოდვები: „თითქმის ყველაფერი სისხლით წმიდავდება, და სისხლის დაღვრის გარეშე არ ხდება მიტევება“ (ებრ.9,22). ქრისტიანული თეოლოგიის თანახმად მაცხოვრის მიერ დაღვრილი წმინდა სისხლი გვწმენდს ცოდვებისაგან. ქრისტე მოვიდა სოფლად, რათა ჩვენი ცოდვებისათვის მსხვერპლად შეწირულიყო; ქრისტეს სისხლს ვიღებთ ზიარებისას: „ეს არის ჩემი სისხლი ახალი აღთქმის, მრავალთათვის დაღვრილი ცოდვათა მისატევებლად“ (მათე, 26,28).

ტექსტში არის კიდევ ერთი ყურადსაღები პასჟი - ბეოვულფი, იმ ყველაფერს, რაც მის სამეფოს თავს დაატყდება, თვით იბრალებს. მე მოვუვლინე ჩემს ხალხს ეს უბედურებაო: „თვით დაიბრალა დარღვევანი უფლის კანონთა, რისხვა უფლისა ჩემს ხალხს მევე მოვუვლინეო (ტაეპი:2325). ბეოვულფი კეთილი მწყემსია. ის მზადაა საკუთარი სიცოცხლის ფასად იხსნას გითლენდი. ეს ღრმა ონტოლოგიური და ფილოსოფიური კონოტაციებით გაჯერებული ეპიზოდებია. ეს ეპიზოდები ცხადყოფს, რომ პოემა ქრისტიანი ავტორის მიერაა შექმნილი.

„ვეფხისტყაოსნის“ მსგავსად „ბეოვულფშიც“ პატრონყმური ურთიერთობაა აღწერილი. შოთა რუსთაველი, რგორც დემოკრატიულად მოაზროვნე მწერალი საოცარ მეგობრულ, ჰარმონიულ, ლიბერალურ დამოკიდებულებას გვიხატავს პოემის პერსონაჟებს შორის, რომლებიც სხავდასხვა სოციალური სტატუსის მატარებელნი არიან. ავთანდილი მეფისადმი ერთგულებას ასე ქადაგებს: „ხამს მეფეთა ერთგულობა, ყოფა გვმართებს ყმასა ყმურად“. მეტიც, ავთანდილისათვის როსტევან მეფე არის ღვთის რჩეული და სწორი: „გამოპარვით წამოსვლითა ღმრთისა სწორნი მოვიმდურვენ“.

ბეოვულფსაც ჰყავს თავისი ყმები და რაინდები, აქვს საკუთარი სამშობლო, რომლისთვისაც მზადაა საკუთარი სიცოცხლე გაიღოს. ტექსტიდან ირკვევა, რომ ეს სახელოვანი გითი არის ჰიგლაქის ყმა. დანიელებთან დასახმარებლად ჩასული გმირი ასე გაეცნობა დანიის მეფის შიკრიკებს: „ჩვენ ვართ ყმანი ჰიგლაქისა, მის პურს მივირთმევთ“.

ამრიგად, „იდეათა პარალელები“ შეიძლება ვუწოდოთ იმ მიებას, რომელიც სამსჯელოდ წარმოვადგინეთ ჩვენს პუბლიკაციაში. კვლევამ გვიჩვენა, რომ ორივე ტექსტში გმირობისა და თავგანწირვის ეპიზოდები, სამშობლოსადმი თავდადება, სამკვდრო-სასიცოცხლო ბრძოლა ბოროტების წინააღმდეგ, განძის საკითხი, სამყაროს ერთიანობის პრინციპი, ეს და სხვა საკითხები საერთოა ორივე ტექსტისთვის. ამ პერსონაჟებს შორის არსებობს საკრალური და საბედისწერო კავშირები, გმირობა, თავგანწირვა, სახიფათო გადაწყვეტილებანი, მეფისადმი ერთგულება და სამსახური, ხშირ შემთხვევაში ერთნაირია გადასალახი დაბრკოლებები.

ასეთია ორი განსხვავებული ეპოქის პოეტური ნიმუშის ანგლო-საქსურისა და შოთა რუსთაველის პოემის შეპირისპირებითი ანალიზი, განსჯა, ინტერპრეტაცია, არგუმენტები, კულტურული კონცეპტები. ცხადია, მოხმობილი ანალოგიები და ალუზიები კიდევ უფრო მეტ გააზრებასა და განმარტებას მოითხოვენ. დასასრულს ისევ ჯ.რ.რ.ტოლკინს, ინგლისელ მწერალს მოვიშველიებთ, რომელიც თავის საკულტო რომანში წერდა: „საგმირო საქმეები, თუნდაც მათ ხოტბა რომ არ შეასხა, ყოველთვის საგმირო საქმეებად დარჩება“ („ბექდების მბრძანებელი“).

ლიტერატურა:

- ახალი აღთქმა და ფსალმუნები, (1991), საქართველოს საპატრიარქოს გამომცემლობა, თბილისი.
ბეოვულფი, ანგლო-საქსური ეპოსი,(2019), თარგმანი პაატა და როსტომ ჩხეიძეების. ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტი, თბილისი.
ელიადე მ., (2009), მითის ასპექტები. გამომცემლობა „ილიანუსი“. თბილისი.
თაქთაქიშვილი-ურუშაძე ლ., (1965), მარჯორი უორდროპი, თბილისი.
პლატონი,(1966), ფედონი, თარგმანი და შენიშვნები ბ.ბრეგვაძის, გამომცემლობა „ნაკადული“, თბილისი.
პლატონი, (1964), ნადიმი, თარგმანი, წინასიტყვაობა და კომენტარები ბ.ბრეგვაძის, გამომცემლობა „საბჭოთა საქართველო“, თბილისი.
პლატონი, (2003), სახელმწიფო, თარგმანი ბ.ბრეგვაძის, ნეკერი, თბილისი.
რუსთაველი შ., (1991),ვეფხისტყაოსანი. გამომცემლობა „ლაშარი“. თბილისი.
მარინო ა., (2010), კომპარატივიზმი და ლიტერატურის თეორია. მთარგმნელები: რ.თურნავა, ნ.გოგოშაშვილი. ლიტერატურის ინსტიტუტის გამომცემლობა. თბილისი.
მოსია ტ., (2016), წერილები ვეფხისტყაოსანზე, გამომცემლობა „საარი“. თბილისი.
ნუცუბიძე შ., (1969), კრიტიკული ნარკვევები, ლიტერატურა და ფილოსოფია. გამომცემლობა „საბჭოთა საქართველო“. თბილისი.
ხინთიბიძე ე., (2016), ვეფხისტყაოსანი შექსპირისა და მისი თანამედროვეების ინგლისურ დრამატურგიაში. გამომცემლობა „საჩინო“. თბილისი.
ჰესიოდე, (2013),თეოგონია. თარგმანი ნ.სამუშიასი. ბაკურ სულაკაურის გამომცემლობა. თბილისი.
Tolkien, J.R.R. (1936), „Beowulf: The Monsters and the Critics, Oxford University Press, Oxford.

A Typological Analysis of “Beowulf” and “Knight in the Panther’s Skin”

Tsurtsumia Koba

Sokhumi State University, Tbilisi

Giorgadze Nino

Iakob Gogebashvili State University, Telavi